

O prawnych aspektach ograniczenia sprzedaży papierosów

Niezależnie od ważnych dla zdrowia publicznego regulacji podatkowych wprowadzonych przez Ministerstwo Finansów niezbędne są dalsze działania ukierunkowane na wycofanie tradycyjnych papierosów ze sprzedaży. Warto przy tym wykorzystać nowoczesne rozwiązania regulacyjne, które już weszły w życie w innych krajach.

DAGMARA RÓŻYK

W ostatnich kilku latach sprzedaż papierosów w Polsce zwiększała się pomimo prowadzenia wielu akcji edukacyjnych i kampanii uświadamiających, kierowanych w szczególności do młodego pokolenia i do osób z chorobami układu oddechowego. Trend ten ma szansę ulec zmianie w najbliższej przyszłości w związku z wprowadzoną w 2022 r. tzw. mapą podwyżek akcyzowych na wszystkie wyroby tytoniowe i alkohol, opracowaną przez Ministerstwo Finansów. Mapa akcyzowa to korzystne dla zdrowia publicznego rozwiązanie, które przewiduje stopniowe coroczne podwyżki opodatkowania na papierosy i inne używki w wysokości kilku procent i ma obowiązywać do 2027 r. Zgodnie z uzasadnieniem do ustawy, która wprowadziła mapę akcyzową, zmiany te były konieczne ze względu na zwiększającą się dostępność ekonomiczną wyrobów tytoniowych oraz alkoholu. Stopniowe coroczne podwyżki akcyzy mają na celu poddanie palaczy ekonomicznej presji (zachęcić) do zerwania z nałogiem.

Niezależnie od ważnych dla zdrowia publicznego regulacji podatkowych wprowadzonych przez Ministerstwo Finansów niezbędne są dalsze działania ukierunkowane na wycofanie tradycyjnych papierosów ze sprzedaży, jako najbardziej szkodliwego i rakotwórczego wyrobu z nikotyną. Warto przy tym wykorzystać nowoczesne rozwiązania regulacyjne, które weszły w życie w innych krajach. Najskuteczniejsze z nich przyniosły skutek w postaci znaczącego obniżenia odsetka osób palących w społeczeństwie,

np. w Szwecji odsetek palaczy zredukowano do 5,6 proc., w Norwegii – do 7 proc., w USA – do 11 proc., a w Wielkiej Brytanii – do 13 proc. Największy sukces odnotowała Szwecja, gdzie już dawno temu wprowadzono dywersyfikację opodatkowania na różne wyroby tytoniowe zgodnie z zasadą „less harm, less tax” (mniej szkód, mniej podatków). Obecnie kolejne kraje implementują analogiczne rozwiązania.

Inne nowoczesne regulacje obejmują m.in. podnoszenie z każdym rokiem wieku dla legalnego zakupu wyrobów tytoniowych o rok, wycofanie papierosów ze sprzedaży i zastąpienie ich mniej szkodliwymi i przebadanymi produktami papierosozastępczymi, zakaz sprzedaży wyrobów z nikotyną w określonej odległości od szkoły, sprzedaż wyrobów z nikotyną wyłącznie w aptekach oraz politykę redukcji szkód. To ostatnie rozwiązanie jest również rekomendowane przez ekspertów klinicznych i specjalistów w dziedzinie leczenia uzależnień dla osób silnie uzależnionych od palenia tytoniu, u których farmakoterapia nie przyniosła oczekiwanego efektu – oczywiście wyłącznie pod warunkiem, że produkty papierosozastępcze przeznaczone do redukcji szkód są wystandaryzowane i przebadane przez odpowiednie laboratoria.

Dla przykładu, amerykańska agencja rządowa Food and Drug Administration wprowadziła osobną kategorię dla takich produktów, w której znalazły się do tej pory m.in. doustny snus i system podgrzewania spreparowane-

go tytoniu. Istotnym warunkiem jest nabywanie tych produktów wyłącznie przez palaczy, którzy wykorzystują je jako pomoc w zerwaniu z nałogiem papierosowym. Z kolei brytyjskie ministerstwo zdrowia rekomenduje palaczom stosowanie przebadanych papierosów elektronicznych jako formę nikotynowej terapii zastępczej i dofinansowuje ten program z budżetu państwa. Z początkiem 2024 r. również w Szwajcarii wejdzie w życie nowe prawo federalne dotyczące wyrobów tytoniowych i papierosów elektronicznych, w którym przewidziano odrębne przepisy dla przebadanych wyrobów bezdymnych. Oczekuje się, że nowe przepisy przyczynią się do istotnego zmniejszenia zachorowalności na choroby odtytoniowe w tym kraju. Warto zaznaczyć, że nie wszystkie te rozwiązania legislacyjne są zgodne z rekomendacjami Światowej Organizacji Zdrowia, jednak dzięki wspomnianym regulacjom zarówno Szwecja, Wielka Brytania, jak i USA odnotowują najniższy odsetek osób palących w historii.

Odrębnym wyzwaniem dla państwa jest ograniczenie dostępu do wszystkich produktów z nikotyną dla osób nieletnich. W Polsce zgodnie z przepisami art. 6 ustawy z 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz.U. 1996 nr 10, poz. 55) zabrania się udostępniania osobom nieletnim wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych lub pojemników zapasowych z płynem nikotynowym. Sprzedawca zawsze może zażądać okazania

dokumentu potwierdzającego wiek w przypadku wątpliwości co do pełnoletności kupującego (§ 1a), a zatem fakultatywnie. Handel tym rodzajem wyrobów na odległość oraz sprzedaż w automatach również są zabronione. Pomimo tych zakazów mniej więcej połowa ankietowanych w badaniu Państwowego Zakładu Higieny osób poniżej 18. roku życia raportowała, że nie ma żadnego problemu z zakupem takich wyrobów w sklepie. Oznacza to, że przepisy te nie są egzekwowane na poziomie sprzedawców detalicznych.

Liczne doniesienia medialne sugerują, że w ostatnim czasie największe zainteresowanie wśród nastolatków w Polsce i innych krajach europejskich wzbudzą bardzo tanie jednorazowe papierosy elektroniczne, sprzedawane głównie z Azji. Zgodnie z danymi udostępnionymi przez Ministerstwo Zdrowia i opublikowanymi przez Sejm w 2022 r. sprzedano ich w Polsce 14,6 mln sztuk. Oznacza to ponad 7-krotny wzrost w stosunku do 2021 r. i przeszło 200-krotny wzrost sprzedaży w stosunku do 2020 r. Dla żadnego innego wyrobu z nikotyną nie obserwujemy takiego radykalnego wzrostu sprzedaży jak w przypadku jednorazowych papierosów elektronicznych. Zjawisko to odnotowują również inne kraje europejskie i niektóre z nich już podjęły prace ukierunkowane na zakaz ich sprzedaży. Abstrahując od bardzo negatywnego wpływu jednorazowych papierosów elektronicznych na środowisko, aspekt zdrowotny w tym przypadku również stanowi istotne zagadnienie. Niestety, zgodnie z obowiązującymi w Polsce przepisami, przez Biuro ds. Substancji Chemicznych nie jest przeprowadzana weryfikacja składu chemicznego płynu do papierosa elektronicznego, który to decyduje o jego poziomie szkodliwości. W mojej ocenie Ministerstwo Zdrowia powinno jak najszybciej rozważyć zakaz sprzedaży jednorazowych papierosów elektronicznych, a dla wszystkich pozostałych przed dopuszczeniem do sprzedaży wprowadzić obowiązkowe badanie składu chemicznego płynów z nikotyną i bez niej. Badanie to powinno odbywać się oczywiście na koszt producenta.

W listopadzie 2023 r. odbędzie się w Panamie konferencja Światowej Organizacji Zdrowia z udziałem przedstawicieli państw sygnatariuszy Ramowej Konwencji WHO dla ograniczenia zdrowotnych następstw palenia tytoniu. Sygnatariuszem jest również Polska, co oznacza, że przedstawiciele Ministerstwa Zdrowia będą mieli możliwość zaprezentowania polskich propozycji, ukierunkowanych na zmniejszenie zachorowalności na choroby wywołane paleniem papierosów i ograniczenie dostępu do wszystkich wyrobów z nikotyną dla osób nieletnich. Niezrozumienie budzi jednak fakt braku nowych propozycji w zakresie ograniczania palenia papierosów w opublikowanych niedawno przez World Health Organization dokumentach, a także krytyka państw, które wychodzą ze swoimi rozwiązaniami systemowymi poza rekomendacje WHO, pomimo odnoszonych sukcesów w redukcji liczby palaczy.

Dagmara Różyk, adwokat